

Kate Mevik • Ole Greger Lillevik • Oddbjørg Edvardsen (red.)

VOLD MOT BARN

Teoretiske, juridiske
og praktiske tilnærminger

GYLDENDAL

KATE MEVIK, OLE GREGER LILLEVIK OG ODDBJØRG EDVARDSEN (RED.)

VOLD MOT BARN

TEORETISKE, JURIDISKE OG PRAKTISKE TILNÆRMINGER

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2016
1. utgave, 3. opplag 2019

ISBN 978-82-05-56041-3

Omslagsfoto: ©Tommy Flynn / getty images
Omslagsdesign: Gyldendal Akademisk
Figurer: David Keeping
Sats: HAVE A BOOK
Brødtekst: Minion 10,5/15 pkt

Alle henvendelser om boken kan rettes til
Gyldendal Akademisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Forord

Vi i redaksjonen er i vårt arbeid opptatt av barns rettigheter og rettssikkerhet, og at barn må beskyttes mot vold og seksuelle overgrep. Vi underviser og forsker på ulike tilnærminger ved vold på individ- og systemnivå. Dette bokprosjektet er et resultat av dette engasjementet.

Bokens redaktører arbeider ved tre ulike læresteder, ved Nord universitet, campus Bodø, ved UIT – Norges arktiske universitet, campus Narvik, og ved Politihøgskolen, avdeling Bodø.

Vi har savnet en oversikt som kan vise bredde i kunnskaper om fenomenet vold mot barn og den praktiske veien til hva som finnes av hjelp ved mistanke om at barn utsettes for vold og krenkelser.

Hva kan du og jeg gjøre når mistanken melder seg? Hvordan kan en lærer, en barnehagelærer eller helsesøster snakke med barn om vold og seksuelle overgrep, og hvem kan de ta kontakt med ved mistanke? Hva kan barnevernet, politiet, legen på overgrepsmottaket og krisesenteret gjøre i møte med barna, og hva kan vi vente oss av behandlingsapparatet når volden er avdekket? Dette er spørsmål vi belyser i denne boken.

Vi vet at tverrfaglig samarbeid i arbeid med vold mot barn er nøkkelen til gode tiltak. Likeså kunnskaper om vold og overgrep, for å kunne se krenkelsene og hjelpe barn som er utsatt. Det var derfor naturlig for oss å søke faglig bredde når vi skulle finne bidragsyttere til boken. Kapitelforfatterne er fagpersoner som gjennom sine praksiser er tydelige og engasjerte bidragsyttere i arbeidet med å medvirke til at barn som lever med vold og seksuelle overgrep, skal ses og gis den hjelp og støtte de har behov for og rett til.

Gjennom bokens ulike kapitler løftes praksis frem sammen med teoretiske og juridiske tilnærminger.

Vi takker alle forfatterne for samarbeidet og bidragene til boken. Likeså, en stor takk til forlagsredaktørene Monica Lundstrøm og Ellen Aspelund for god oppfølging og et godt samarbeid gjennom hele prosessen.

Bodø og Narvik, april 2016

Kate Mevik, Ole Greger Lillevik, Oddbjørg Edvardsen

Innhold

INNLEDNING	13
<i>Kate Mevik, Ole Greger Lillevik og Oddbjørg Edvardsen</i>	
DEL 1 TEORETISKE OG JURIDISKE PERSPEKTIVER	17
KAPITTEL 1 PERSPEKTIVER PÅ VOLD MOT BARN	18
<i>Ole Greger Lillevik</i>	
Makt og vold	19
Forskning, juss og terapi	20
Definisjonsutfordringer	23
Ulike former for og omfang av vold mot barn	26
Instrumentell og emosjonell vold	32
Avsluttende refleksjon	34
Litteratur	34
KAPITTEL 2 BARNES RETTSVERN VED MISTANKE OG AVDEKKING	
AV VOLD – ER LOVVERKET GODT NOK?	38
<i>Geir Kjell Andersland og Kate Mevik</i>	
Om status vedrørende barns rettsvern, det offentliges og profesjonenes ansvar	39
Nærmere om de mest aktuelle lovbestemmelser som skal sikre barn rettsvern mot vold og overgrep	40
Grunnloven § 104	40
Straffeloven (strl.)	42
Barnekonvensjonen	42
Barneloven (bl.)	43
Barnevernloven (bvl.)	45
Om taushetsplikt versus opplysningsplikt, jf. bvl. § 6-4 m.m.	46

8 INNHOLD

Behov for reformer?	47
Avsluttende ord	49
Litteratur	50

KAPITTEL 3 BARNES RETT TIL BESKYTTELSE OG MEDBESTEMMELSE –

MED UTGANGSPUNKT I BARNEKONVENSJONEN

Kate Mevik og Oddbjørg Edvardsen

Innledning	52
Om vold og seksuelle overgrep mot barn	54
Barns rett til vern mot vold – sentrale artikler i FNs barnekonvensjon og norsk lov	54
Barns rett til medbestemmelse – barnekonvensjonen, barneloven og barnevernloven	55
Barns rett til medbestemmelse – hvordan støtte initiativ hos barn og unge som kan avdekke at vold skjer?	56
Når barns stemmer bringes til taushet	58
Utfordringer ved å ivareta barns rettigheter under avhør	60
Når strafferetten ikke kan hjelpe barnet	62
Det tverretatlige samarbeidets betydning for ivaretagelse av barns rettigheter ..	64
Avrunding	65
Litteratur	66

KAPITTEL 4 VOLD MOT BARN I MINORITETSFAMILIER

Aud-Mari Sohini Fjelltun

Kultur, kulturforståelse og kultursensitivitet	69
Utøves det mer vold mot barn i minoritetsfamilier?	69
Sammensatte årsaker	71
Endringsarbeid i minoritetsfamilier	74
Barnevernets håndtering av vold i minoritetsfamilier	76
Litteratur	79

KAPITTEL 5 BISTANDSADVOKATENS ARBEID

Gunhild Vehusheia

Innledning	82
§ 282. Mishandling i nære relasjoner	83
Nærmere om de nedre grensene i straffeloven § 282	83
Rett til bistandsadvokat og setteverge	85
Bistandsadvokatens arbeid under etterforskning – oversikt	87
Avhør av fornærmede – regler og fremgangsmåte	89
Andre forhold av betydning under etterforskningen	91
Forberedelse av det sivile kravet	92
Hovedforhandling	93
Anke til lagmannsretten og Høyesterett	95
Avsluttende bemerkninger	96

DEL 2 PRAKSTISK ARBEID I MØTE MED VOLDSUTSATTE BARN 99

KAPITTEL 6 HVORDAN SE DET VI IKKE ØNSKER Å SE –

FYSISKE OG PSYKOSOSIALE SYMPTOMER 100

Arne Kristian Myhre

Begrepet «child maltreatment» og helsekonsekvenser av dette 100

Symptomer og situasjoner der en bør tenke på vold og overgrep 102

Atferdsvansker og emosjonelle problemer 103

Fysiske og psykosomatiske problemer 105

Barn som lever i risikofamilier 106

Barnet som forteller om krenkelser 107

Funn ved observasjon og undersøkelse av barnet 107

Undersøkelse med utgangspunkt i primærhelsetjenesten 110

Medisin og rettsmedisin 110

Hvor akutt er situasjonen? 111

Selve undersøkelsen av barnet 111

Etter undersøkelsen, hva så? 114

Litteratur 115

KAPITTEL 7 ELEVER UTSATT FOR VOLD OG SEKSUELLE

OVERGREP – SAMTALEN SOM REDSKAP FOR Å OPPDAGE OG HJELPE 117

Åse Langballe og Jon-Håkon Schultz

Den dialogiske samtalemotoden (DCM) 118

Elevers perspektiv 120

DCM i en tverrfaglig sammenheng 121

Fysiske rammefaktorer 124

Fasetilnærming 124

Forberedelse og kontaktetablering 125

Introduksjon til temaet 126

Fri fortelling 127

Avsluttende fase 130

Traumer og læring 131

Læringssamtalen 132

Litteratur 133

KAPITTEL 8 POLITIETS MØTE MED BARN – FØRSTE FASE I ETTERFORSKNING ... 135

Oddbjørg Edvardsen og Charlotte Ryen Berg

Å ta hele barnets situasjon og liv på alvor 136

Barn har selvstendige rettigheter – som fornærmet 137

Å etterforske vold mot barn 138

Fornærmedes forklaringer – utfordringer 140

Å skape trygghet for barnet 141

Å snakke med barnet 144

Formaliteter i møte med barnet 146

Avslutning av et oppdrag	147
Politiets samarbeid med andre	148
Avsluttende bemerkning	150
Litteratur	151

KAPITTEL 9 BARN PÅ KRISESENTER

Wanja J. Sæther

Krisesentertilbudet	154
De ansattes rolle	155
Barnets møte med krisesenteret	156
Barns rett til informasjon	158
Barns reaksjoner	159
Når barn normaliserer volden	160
Når søsken blir igjen i volden	162
Samtaler med barn på krisesenteret	163
Den voldelige forelderen	163
Den voldsutsatte omsorgsgiveren	165
Avslutning	166
Litteratur	167

KAPITTEL 10 TVERRFAGLEG OG TVERRETATLEG KONSULTASJON

I SAKER MED VOLD, SEKSUELLE OVERGREP OG OMSORGSSVIKT

Anna Margrete Flåm

Plassering og oppbygging av temaet	170
Oppstart	170
Organisering	170
Oppgaver	170
Saker	171
Brukarundersøking	171
Tilgang til K-teamet	172
Samarbeidsmåten under konsultasjonen – invitasjon til å snakke og lytte	172
Oppstart av møtet	173
Nokre idéar og følgjer av Nord-Norge-måten	179
Dialogiske skifte mellom å lytte og snakke	179
Polyfoniske og ikkje-monopoliserande samtalar	180
Rom for minoritetsstemmer og potensielt motsette stemmer	180
Autoritet i lokal ekspertise	180
Konsultasjonsprosessen som arena for pågåande kunnskapsproduksjon ...	181
Oppsummerande refleksjon	181
Tverretatleg og tverrfagleg teamkonsultasjon	182
Avslutning	183
Litteratur	183

KAPITTEL 11 TRAUMEBEVISST OMSORG I ARBEID MED VOLDSPÅTARTE BARN ..	186
<i>Tone Weire Jørgensen og Ole Greger Lillevik</i>	
Hva er et traume?	187
Traumebevisst omsorg	188
Traumebevisst omsorg tar hensyn til barnets sårbarhet	190
Traumebevisst omsorg og tilknytning	191
Traumebevisst omsorg og kognisjon	193
Traumebevisst omsorg og affektregulering	194
Traumebevisst omsorg og atferdsregulering	196
Traumebevisst omsorg og selvbilde	199
Traumebevisst omsorg og dissosiasjon	200
Traumebevisst omsorg og modning	201
Avsluttende refleksjoner	202
Litteratur	204
 KAPITTEL 12 EN FORTELLING OM SMISO	 207
<i>Lene Sivertsen</i>	
SMISO	207
En reise i vårt arbeid ved SMISO	209
Å være gjest på SMISO	210
Filosofien som preger SMISO	211
Å forstå barns virkelighet	213
Betydning av ordene vi bruker	215
Gjesten som ekspert	217
Å finne ord for å forklare	220
Jeg har plassert skylden der den hører hjemme – så har jeg gått	223
Litteratur	224
 EPILOG: VOKSNES HOLDNINGER – VI TROR IKKE, VI SER IKKE,	
OG VI SPØR IKKE	225
<i>Inga Marte Thorkildsen</i>	
Skyld og skam på avveie	226
Tabukulturens kjennetegn	227
Atferds- og diagnosetinking	228
Antakelser og drømmeløsninger	229
Barns avmakt	230
Foreldrevern og taushetsplikt	231
Å våge å spørre og ha kunnskap til å se	232
Litteratur	233
 OM FORFATTERNE	 235
 STIKKORD	 237

Innledning

Kate Mevik, Ole Greger Lillevik og Oddbjørg Edvardsen

I denne boken presenteres et utvalg av kunnskap som finnes om vold mot barn. Vi ønsker at fagfolk og andre kan se og kjenne igjen det som oppleves som utenkelig: at barn blir utsatt for vold og seksuelle overgrep av foreldre eller andre nære omsorgspersoner. Bokens ulike bidrag har til hensikt å dele fagfolks kunnskap og erfaringer. Vi ønsker å vise hvordan fagfolk kan jobbe godt og systematisk i et tverrfaglig og tverretattlig samarbeid. Det vil kunne bidra til større åpenhet og innsats i arbeidet med vold mot barn generelt, og ved at individuelle tiltak treffer det enkelte barn spesielt. Gjennom kunnskap og en dypere forståelse håper vi at flere fagfolk både kan og vil stille flere spørsmål på vegne av barn som trenger å bli sett og gitt hjelp. Likeså at fagfolk vil kreve mer innsats av seg selv og kolleger i egen og andre etater, og ikke minst se betydningen av å inkludere barnet i de valg og beslutninger som de tar på vegne av barnet.

Mens kunnskap om vold mot barn har økt i samfunnet og i tjenesteapparatet, ser vi at mange utdanningsinstitusjoner fortsatt har et arbeid å gjøre. På helse- og sosialfag og i pedagogiske bachelorutdanninger har undervisningen på fagområdet vært beskjedent. Det samme gjelder i politiutdanningen og ulike masterutdanninger som tilbys fagfolk som arbeider med utsatte barn og unge. Vårt mål og ønske er at boken også kan bidra til at temaet får større innpass i undervisningen.

Arbeidet med vold og seksuelle overgrep mot barn har gått fra å være et frivillighetsarbeid med kvinnebevegelsen i front, til i dag å være et fagfelt som det politiske miljøet, det offentlige tjenesteapparatet og ideelle organisasjoner jobber sammen om. De første krisesentrene i Norge ble etablert i 1978. I 2010 fikk vi et lovpålagt krisesentertilbud, som skal sikre oppfølging og hjelp til voldsutsatte og deres barn.

De siste årene har det vært et økende fokus på vold mot barn og de alvorlige konsekvensene dette har for barnet selv og for samfunnet vårt. Det har bidratt til økt faglig og politisk oppmerksomhet, som har gitt handlingsplaner og veiledere til etater som politi, barnevern og helsevesen. En viktig bidragsyter i utviklingen og formidlingen av denne kunnskapen er Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, som ble etablert i 2004.

I 2007 ble de første barnehusene etablert for å sikre bedre rammer for avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner ved mistanke om vold og seksuelle overgrep. Barnehusene skal også tilby rådgivning til familier og fagfolk ved mistanke om vold og seksuelle overgrep, og oppfølging av barn og familier etter avhør.

Gode oppvekstvilkår i barndommen gir forutsetninger for et godt liv også i voksen alder, mens vold og overgrep påfører barn sår og traumer som preger både barndom og voksenliv. Noen barn dør som direkte følge av fysisk vold, mens mange bærer med seg betydelige psykiske sår. Når sårene ikke oppdages eller ses av dem som møter barnet og familien, vil mange gå inn i voksenlivet med dårlige livsvilkår. The Adverse Childhood Experiences Study (ACE-studien) beskriver hvordan krenkelser i form av vold og alvorlig omsorgssvikt i barneårene gir omfattende fysiske og psykiske helseplager, og et voksenliv med rom for nye krenkelser, rus, dårlig psykisk helse, arbeidsløshet, tilknytningsvansker og ensomhet. ACE-studien dokumenterer også en signifikant lavere levealder ved alvorlig belastende barndomsopplevelser. I Norge har lege og forsker Anna Luise Kirkengen gjennom forskning og egen praksis funnet det samme: Krenkede barn blir syke voksne med alvorlige sykdommer og psykisk smerte, og for noen en altfor tidlig død.

Barn har fått bedre rettssikkerhet gjennom flere endringer i barnevernslov, barnelov og straffelov. Det er politisk og faglig enighet om hvor viktig det er å arbeide forebyggende og systematisk for å hindre og lindre den volden barn utsettes for fra de menneskene de skal være tryggest hos.

FNs barnekonvensjon gir barn et formelt sterkt rettsvern. Konvensjonen har fått et tydelig feste i samfunnet og i fagfolks bevissthet. I 2014 fikk Norges grunnlov flere nye bestemmelser. En av disse bestemmelsene handler om barns selvstendige rettigheter. Den gir det norske rettssamfunns høyeste vern om at hensynet til barnets beste skal være grunnleggende ved avgjørelser som gjelder barn. Det samme gjelder barns rett til å bli hørt og få si sin mening. Grunnloven fastslår (§ 104) at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd og rett til vern om sin personlige integritet. Dette gir barn et rettslig vern mot vold og overgrep.

Boken er delt i to hovedbolker. Del 1 omhandler teoretiske og juridiske perspektiver, mens del 2 viser til praktisk arbeid i møte med voldsutsatte barn. Bokens første kapittel drøfter vold mot barn som fenomen, og hvordan vold kan forstås fra ulike perspektiv. Forfatteren viser også til omfanget av vold og ulike former for vold som barn utsettes for.

I kapittel 2 spør vi om barns rettsvern ved mistanke og avdekking av vold er godt nok. Forfatterne går gjennom de mest aktuelle lovbestemmelser som skal sikre barns rettsvern, og hvordan samfunnets endrede forståelse av barn og barns rettigheter også fører til endringer i lovverket.

I kapittel 3 drøftes barns rett til medbestemmelse og beskyttelse under og etter avdekking av vold i hjemmet, slik dette er nedfelt i FNs barnekonvensjon og norsk lov. Å bryte tausheten og skammen som volden fører med seg, er viktig. I dette arbeidet er det nødvendig å invitere barn inn i et samarbeid med oss voksne. Barn har både evne og vilje til å engasjere seg og til å fortelle hva som kan bidra til en trygg barndom der deres rettigheter og rettssikkerhet ivaretas. I kapitlet viser forfatterne til et samarbeidsprosjekt med elever i barneskolen der nettopp dette er tema. Kapitlet drøfter også barnevernets og politiets spesifikke oppgaver med vekt på hvordan disse og andre etater kan samarbeide til beste for barnet.

Kapittel 4 viser til hvordan arbeid med vold mot barn i minoritetsetniske familier, i tillegg til generell kunnskap, også krever en forståelse av hvordan ulike kulturer og tradisjoner kan spille inn i møte med mennesker som har sin opprinnelse fra et annet land enn Norge.

I kapittel 5 drøftes, fra bistandsadvokatens perspektiv, hvordan barn som er fornærmet, kan og skal ivaretas og sikres gjennom en straffesak. Alle som er fornærmet i en familievoldssak, har visse rettigheter, og mindreårige fornærmede har noen særlige rettigheter det er viktig å være spesielt oppmerksom på.

Kapittel 6 løfter frem leger og annet helsepersonells ansvar for å se etter tegn og symptomer hos barn som kan skyldes vold og seksuelle overgrep, og forfatteren viser til hvordan disse tegnene kan komme frem i en medisinsk undersøkelse av barnet.

I kapittel 7 viser forfatterne hvordan lærere i skolen med samtalen som redskap kan oppdage og hjelpe barn som opplever vold og seksuelle overgrep. Den dialogiske samtalemetoden som beskrives, kan også anvendes av barnehagelærere og andre fagfolk som møter barn direkte i sitt arbeid.

Kapittel 8 viser til hvilke muligheter og utfordringer som ligger i politiets første møte med barn som lever med vold i hjemmet. Forfatterne viser særlig til betydningen av en bred etterforskning for å avdekke mulig vold mot barn.

Kapittel 9 trekker frem hvilken støtte og hjelp barn som kommer til krisesentre, kan få. Forfatteren viser til konkrete erfaringer i møte med disse barna, og hvordan bearbeiding av barns opplevelser med vold kan foregå.

I kapittel 10 beskrives en modell der et bredt sammensatt team av fagfolk gir praktisk rådgivning og støtte til andre fagfolk i saker der det er mistanke om, eller avdekket, vold og seksuelle overgrep mot barn. Forfatteren redegjør for organisering og sammensetning av teamet og hvordan den samarbeidende prosessen foregår.

Kapittel 11 beskriver hvordan traumebevisst omsorg kan gi voldsutsatte barn hjelp til å bearbeide erfaringer med vold og seksuelle overgrep. Forfatterne gir en teoretisk innføring i hva traumer er, og hvordan traumebehandling med barn kan foregå.

Kapittel 12 er skrevet av leder ved Støttesenter Mot Incest og Seksuelle Overgrep, Troms (SMISO). De fleste barn som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep, forteller først i voksen alder om overgrepene de opplevde i barndommen. Det sterke tabuet, redselen for ikke å bli trodd, trusler om sanksjoner ved å fortelle, manglende kunnskap om at vold og seksuelle overgrep er ulovlig – og for noen skammen over ikke å være verdt det at mor og far tar vare på deg – er sentrale forhold i arbeidet som gjøres for voksne som sliter som følge av vold og seksuelle overgrep i barneårene.

I epilogen formidles en appell til alle voksne, lærd som lek, om at vold og seksuelle overgrep mot barn må oppdages tidligere og dermed i større grad avverges, slik at lidelsene for det enkelte barn blir mindre. Vi har også en sterk tro på at barn som lever med vold og overgrep, vil få et langt bedre liv dersom fagfolk med ulike delansvar blir bedre til å samarbeide rundt barnets helhetlige situasjon. Og, at hensynet til barnets beste i et slikt koordinert samarbeid, alltid vil veie tyngst.

DEL 1

Teoretiske og juridiske perspektiver

KAPITTEL 1

Perspektiver på vold mot barn

Ole Greger Lillevik

«Jeg kan jo huske at jeg fikk noen ørefiker nå og da – sånn fordi jeg ikke hadde oppført meg bra, men det kunne jeg liksom tåle. Men andre ganger – andre ganger fikk jeg rundjuling uten at jeg forstod. Han slo meg i ansiktet – han kunne dytte meg i veggen og brøle «din jævla drittunge». Mamma ble også banket. Jeg var oftest på rommet, men jeg hørte alt. Kranglingen, ropingen og så lyd, lyden av ting som ble knust, mamma som hylte.»¹

Vold mot barn kan ha ulik alvorlighetsgrad og ulike former. Sitatet ovenfor er et eksempel på nettopp det. Selv om vi alle har en forståelse av hva vold mot barn er, så er «vold» et uavgrenset begrep, og det er ikke gitt at alle legger det samme innholdet i begrepet. Hva som forstås som *vold i nære relasjoner*, har for eksempel endret seg over tid, og det er ingen universell enighet om hvilke handlinger eller relasjoner som omfattes av begrepet (St.meld. 2012–2013: 15). Dette kapitlet er en avklaring på ulike sider ved voldsbegrepet. Kapitlet innledes med noen overordnede refleksjoner rundt begrepene makt og vold. Deretter vil tre perspektiver på vold, definisjoner av vold, ulike former for vold og ulike motiver for å utøve vold bli drøftet. Disse skillene er ikke naturlige i alle sammenhenger, men er her en måte å systematisere og presentere ulike sider ved et komplekst begrep på.

1 Sitatene som er brukt i kapitlet, er omskrevne og hentet fra samtaler med voksne som har opplevd vold som barn.

Makt og vold

Ordet vold kommer opprinnelig det norrøne *vald*, som betydde «leder» eller «hersker». Vold kan innebære både å bruke fysisk makt og å ha kontroll eller makt over noen (Lillevik & Øien, 2014). Vold forstås ofte som et relasjonelt fenomen. I alle relasjoner inngår det makt, og det kan være nyttig å se på forholdet mellom makt og vold, siden begrepene i noen sammenhenger kan være nært knyttet til hverandre. Makt er et begrep med flere dimensjoner. Maktbegrepet kan lett gi negative assosiasjoner til kontroll og tvang, som igjen assosieres med umyndiggjøring og ufrihet. Men makt kan også ha positive sider. Velfungerende samfunn er bygd på maktstrukturer som er nødvendige for at samfunnet skal fungere på en god og effektiv måte (Lillevik & Øien, 2014). Eksempel på slike strukturer kan være politiets makt som påtalemyndighet i straffesaker, eller barnevernets makt til å gripe inn dersom det blir avdekket omsorgssvikt. Et annet eksempel er foreldres makt til å ta beslutninger på sine barns vegne.

Maktens dualitet kommer til uttrykk ved at den på den ene siden kan gi store begrensninger i frihet, medføre misbruk, være krenkende eller gi fysiske og psykiske skader, og på den andre siden være myndiggjørende og gi kraft til å handle (Øye & Norvoll, 2013).

Makt er tilstede i alle sosiale relasjoner. Selv når makt ikke utøves, ligger den der i kraft av at det finnes en mulighet til å utøve den (Weber, 2000). Muligheten for maktbruk innebærer i seg selv en form for makt. Den som har makt over en annen, har mulighet til å begrense den andres frihet. En måte å beskrive maktutøvelse som fenomen på er å si at utøvelse av makt forekommer når en aktør (for eksempel en forelder) passivt eller aktivt påvirker en annen aktør (et barn) til å gjøre noe hun eller han ellers ikke ville ha gjort (Engelstad, 1999). Maktutøvelse kan sies å være intensjonell (ha en intensjon) i den forstand at den rettes mot noen og har til hensikt å påvirke denne personen eller de personene den rettes mot. I tillegg foreligger det en årsakssammenheng mellom den enes maktutøvelse og den andres ufrihet (Engelstad, 2005).

Foreldre har makt over sine barn. Det er et asymmetrisk maktforhold der den voksne har stor makt, og barnet er avhengig av at makten forvaltes på en ikke-krenkende måte. Det er hvordan makten anvendes, som er avgjørende for om makten blir av det gode eller det vonde (Skau, 2003). Makt kan utøves uten vold, men all bruk av vold er maktutøvelse. I samfunnet vårt aksepterer vi i noen tilfeller betydelig maktutøvelse. Vi har for eksempel et lovverk som under gitte forutsetninger åpner for fysisk inngripen og tvang mot barn i barnevernsinstitusjoner. På samme måte

kan barnevernet gripe inn i en familie og gjøre en akutt plassering av et barn dersom man finner det nødvendig for barnets trygghet og sikkerhet, selv om foreldrene og/eller barnet selv ikke ønsker dette. Det etiske dilemmaet som stadig må drøftes, er spørsmålet om når offentlig tvang og fysisk inngripen går over fra å være av det gode til å bli av det vonde.

Forskning, juss og terapi

Når studenter blir oppfordret til å assosiere fritt rundt hva vold er, presenterer de begreper som både beskriver objektive handlinger (slag, spark, skremser), subjektive opplevelser (redsel, smerte), voldens funksjon (vold som løsning og oppdragelse) og ulike former for vold (mobbing, seksuell vold osv).² Volden kan med andre ord beskrives på mange måter og fra ulike perspektiver. Vi trenger flere forståelsesrammer fordi ulike perspektiver tjener ulike hensikter. Jeg vil drøfte vold mot barn sett fra tre ulike perspektiver som er relevante innenfor det helse- og sosialfaglige arbeidet. Jeg skiller her mellom forskningsperspektiv, juridisk perspektiv og terapeutisk perspektiv.

Et **forskningsperspektiv** vil blant annet være nyttig når en skal analysere, identifisere og beskrive ulike former for åpen og skjult vold i samfunnet, både globalt og lokalt. I et forskningsperspektiv kan det også være interessant å betrakte vold som kulturelt fenomen. På den måten kan en for eksempel forstå hvilke kulturelle faktorer som bidrar til å vedlikeholde volden, og også forstå hvordan man kan endre på kulturelle strukturer som opprettholder vold. Et annet eksempel på forskningsperspektiv er når en ønsker å undersøke omfanget av vold i samfunnet. Vi må da operasjonalisere hva vi mener med vold, slik at vi vet hva vi faktisk måler tilstedeværelse av. Slike operasjonaliseringer kan være annerledes enn de beskrivelsene vi kan finne om vold i straffeloven, og ligger dermed også utenfor de strafferettslige rammene. I en undersøkelse (Thoresen & Hjemdal, 2014) ble deltakerne for eksempel spurt: «Skjedde det at foreldre eller foresatte gjentatte ganger gjorde narr av deg, ydmyket deg, ignorerte deg eller fortalte deg at du ikke fikk til noen ting?» Slike handlinger vil vanligvis falle utenfor den strafferettslige forståelsen av vold, selv om systematisk gjentatte verbale krenkelser kan rammes av straffeloven § 282 om mishandling i nære relasjoner.

2 Studenter ved Videreutdanning om vold i nære relasjoner og aggresjonsproblematikk, Høgskolen i Narvik, 2015.